

Прищепта О. П.

ORCID 0000-0001-6450-1363

Аспірант, викладач кафедри мистецьких дисциплін
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: eraman09@gmail.com

ОПТИМАЛЬНІ ФОРМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ІНТЕГРОВАНОЇ МУЗИЧНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті зазначено, що професійна педагогічна діяльність учителя початкової школи спрямована на всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь. Наголошено на тому, що інтеграція змісту предметів початкової школи визначена як пріоритетний напрям побудови навчального процесу. Обґрунтовано, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності передбачає використання оптимальних форм організації навчального процесу.

Мета роботи: визначення та обґрунтування оптимальних форм підготовки майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності.

Методологія. Підґрунтям дослідження визначено положення компетентнісного, особистісно-орієнтованого, міждисциплінарного та інтегративного методологічних підходів. У процесі роботи використано теоретичні методи аналізу та синтезу психолого-педагогічної і методичної літератури, навчальних посібників з педагогіки вищої школи, дисертаційних досліджень, Інтернет-ресурсів.

Наукова новизна полягає у визначенні оптимальних форм підготовки майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності, які охоплюють зміст процесу навчання та сприяють його ефективності.

Проаналізовано традиційні та інтерактивні форми організації навчального процесу у ЗВО. Серед традиційних форм розглянуто лекцію за опорним конспектом, завдяки якій інтенсифікується навчально-пізнавальна діяльність студентів, підвищується ефективність процесів сприймання, запам'ятовування і відтворення навчальної інформації. Наголошено, що серед практичних (семінарських) занять доцільно проводити тренінги, коли кожен студент виступає в ролі вчителя початкової школи і моделює ситуацію проведення інтегрованого уроку з використанням музичного мистецтва за розробленим планом-конспектом.

Висновки. У процесі підготовки студентів – майбутніх учителів початкової школи – до інтегрованої музично-освітньої діяльності доцільно використовувати традиційні (лекція, семінар) та інтерактивні (дискусія, дидактична гра, «мозкова атака») форми організації навчального процесу. Запропоновані форми оптимізують навчальний процес музично-освітньої підготовки студентів та покращують його результати.

Ключові слова: інтегрована музично-освітня діяльність, оптимальні форми підготовки, лекція, тренінг, дидактична гра.

Постановка проблеми. Актуальність роботи. Професійна педагогічна діяльність учителя початкової школи спрямована на всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі [4, 1].

Відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти розроблені Типові освітні програми для учнів початкової школи під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна, якими повинні керуватися у своїй педагогічній діяльності вчителі початкової школи. Серед принципів побудови освітніх програм можна виділити принцип можливостей реалізації змісту освіти через предмети або

інтегровані курси. У процесі впровадження освітніх програм рекомендується використовувати внутрішньопредметні і міжпредметні зв'язки, які сприяють цілісності результатів початкової освіти та переносу вмінь у нові ситуації [4, 3]. Інтеграція змісту предметів початкової школи сьогодні визначена як пріоритетний напрям побудови навчального процесу. Саме тому музично-освітню діяльність учителя початкової школи розглянуто в контексті інтегративного підходу, який дозволяє поєднувати споріднений матеріал кількох предметів навколо однієї теми, усуває дублювання у вивченні ряду питань. Під час навчання у закладі вищої освіти необхідно сформулювати готовність майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності, сутність якої полягає в інтеграції музичного мистецтва у зміст гуманітарних предметів початкової школи зі створенням інтегрованих завдань, проведенням інтегрованих уроків, курсів тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Застосування інтегрованих форм організації навчання в основній школі запропонували М. Безрук, Т. Браже, Г. Ібрагімов, Ю. Колягін, В. Максимова, Н. Таланчук, В. Яковлева та інші. Питаннями інтегрованого навчання в початковій школі займалися Т. Башиста, Н. Бібік, О. Іонова, В. Ільченко, О. Савченко, Н. Світловська, С. Шпілева, С. Якименко та інші.

Форми та методи навчання у закладі вищої освіти розглядали: Л. Артемова, Ю. Бабанський, А. Кузьмінський, З. Курлянд, В. Ортинський, Т. Туркот, М. Фіцула та інші.

Питання підготовки вчителів початкової школи досліджували Н. Бібік, О. Бабакіна, О. Глузман, П. Гусак, Т. Дорошенко, О. Остряньська, О. Савченко, Н. Сінопальнікова, Л. Хомич та інші.

Науковець Т. Дорошенко серед форм підготовки майбутніх учителів до забезпечення основ загальної музичної освіти молодших школярів визначає колективну, групову, індивідуальну. Колективні форми поєднують у собі різновиди лекцій (лекція-діалог, лекція-«круглий стіл», лекція-конференція тощо); різновиди музичної позааудиторної діяльності (хорові, оркестрові заняття, репетиції художньо-цілепокладального характеру, репетиції-відпрацювання, колективно-творчі репетиції тощо). Групові форми включають проведення різних видів занять (семінари-презентації, консультативні семінари, методичні дебати з музичними ілюстраціями, обговорення проблеми, дидактично-рольові ігри тощо). Індивідуальні форми навчання містять різні види індивідуальних педагогічних занять (тест-консультації, бесіди, вправи на відпрацювання елементів індивідуального педагогічного стилю тощо) [1, 18].

Н. Сінопальнікова наголошує, що під час набуття студентами досвіду застосування інтегрованих форм організації навчання в початковій школі передбачається використання інтерактивних методів та форм підготовки (ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань, проведення «круглих столів», «мозкових штурмів») [2, 9].

Метою статті є визначення та обґрунтування оптимальних форм підготовки майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності.

Методологія. Підґрунтям дослідження визначено положення компетентнісного, особистісно-орієнтованого, міждисциплінарного та інтегративного методологічних підходів. У процесі роботи використано теоретичні методи аналізу та синтезу психолого-педагогічної і методичної літератури, навчальних посібників з педагогіки вищої школи, дисертаційних досліджень, Інтернет-ресурсів.

Наукова новизна полягає у визначенні оптимальних форм підготовки майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності, які охоплюють зміст процесу навчання та сприяють його ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою формування готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності вважаємо важливим вивчення студентами спеціальності «Початкова освіта» курсу «Методика навчання мистецької освітньої галузі», який розглядає музичне мистецтво в системі міжпредметних зв'язків початкової школи. Під час опанування курсу застосовуються традиційні та інтерактивні форми навчання у ЗВО.

Класичною формою процесу навчання у вищій школі є лекція (від лат. *lectio* – читання) – наукове і послідовне викладення навчального матеріалу, предмету, будь-якої теми, розділу, питання. Навчальний матеріал під час лекції подається науково, концентровано, логічно й аргументовано. Структура лекції містить: тему, план, рекомендовану літературу, виклад інформації згідно плану, висновки.

На лекціях доцільно використовувати опорні конспекти. Опорний конспект – «це наочна структурно-логічна схема, за допомогою якої у згорнутому вигляді подається навчальний матеріал з урахуванням суттєвих зв'язків і взаємовідносин» [3, 203]. Опорний конспект дозволяє швидко засвоїти і відтворити зміст навчального матеріалу завдяки ключовим словам і фразам, аббревіатурам, малюнкам, умовним знакам тощо. Лекція за опорним конспектом інтенсифікує навчально-пізнавальну діяльність студентів, сприяє ефективності процесів сприймання, запам'ятовування і відтворення студентами навчальної інформації.

Т. Туркот пропонує при створенні опорного конспекту враховувати наступні положення: опорний конспект відображує структуру навчальної дисципліни і внутрішню логіку змісту кожної її частини; дидактична особливість опорного конспекту полягає в кодуванні обсягу інформації (зміст теми, розділу, модуля, частини дисципліни або курсу в цілому); в опорному конспекті відтворюється головний зміст

навчального матеріалу, який відображає суттєві зв'язки між поняттями, закономірностями, проблемними питаннями, окремими темами тощо; при створенні опорного конспекту доцільно окреслити послідовність вивчення навчального матеріалу, його структуру та основні проблеми, навколо яких об'єднуються змістовні блоки; виявити змістовні зв'язки між окремими блоками навчального матеріалу; виділити в кожному блоці основні положення у формі окремих слів, фраз, умовних знаків, аббревіатур, скорочень, схем, таблиць тощо [3, 203-204].

Друкований опорний конспект роздають на початку лекції кожному студенту, у ньому слід залишати достатньо місця для нотаток, запитань, виконання вправ та завдань. Робота за опорним конспектом значно полегшує вивчення навчального курсу, сприяє міцності засвоєння інформації, активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів.

Лекцію за опорним конспектом доцільно проводити в наступній послідовності: ознайомлення з темою лекції, основними питаннями, планом, списком рекомендованих джерел; робота з лекційним матеріалом може включати запис цитат, спеціальних термінів та понять, власних думок з питань, що розглядаються; пропонується згадати знання з інших навчальних дисциплін, тобто виявити міждисциплінарні зв'язки; доцільно продумати і записати план виступу на практичному занятті з проаналізованого питання.

Вивчення лекційного матеріалу органічно поєднується, закріплюється на практичних заняттях, де застосовуються різні форми навчання. Це можуть бути тренінгові вправи, коли студент уявляє себе учителем початкових класів, аналізує різні педагогічні ситуації, шукає оптимальні варіанти їх розв'язання. Також доцільно використовувати творчі роботи з виконання домашніх завдань, розв'язання нестандартних задач, які формують професійні знання, вміння та навички студентів – майбутніх учителів початкової школи.

У процесі навчання студентів проводяться різні види практичних (семінарських) занять: семінар-бесіда, семінар-практикум, комбіновані практичні заняття тощо. Семінар – «вид практичних занять, який передбачає самостійне опрацювання студентами окремих тем і проблем відповідно змісту навчальної дисципліни та обговорення результатів цього вивчення, представлених у вигляді тез, повідомлень, доповідей, рефератів тощо» [3, 214].

Під час семінару-бесіди обговорюються заздалегідь підготовлені студентами доповіді, реферати, творчі роботи з питань інтеграції змісту початкового навчання. На семінарах-практикумах обговорюються різні варіанти розв'язання практичних ситуаційних задач і завдань, які можуть виникати при проведенні інтегрованих уроків з музичного мистецтва. У процесі підготовки до семінару студенти готують: або повідомлення з усіх питань семінару, або кожен студент готує реферат за окремим питанням семінару, або готується доповідь творчого характеру з дослідницькими елементами. Також студенти самостійно вивчають навчальну, наукову, методичну літературу, вчать критично оцінювати і порівнювати зміст різних джерел знань.

У наш час актуальне введення в освітній процес інтерактивного навчання – спеціальної форми організації пізнавальної діяльності студентів, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [3, 284]. Організація інтерактивного навчання у ЗВО включає моделювання педагогічних ситуацій, використання дидактичних ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу відповідних обставин тощо.

На семінарських заняттях доцільно використовувати групову роботу студентів (у парах – діадах, підгрупах). Це можуть бути групові тренінги. Термін «тренінг» виник від англ. training, що в перекладі означає навчання, виховання, тренування. Під час організації і проведення тренінгових занять слід дотримуватися ряду принципів: створюються оптимальні умови для добровільної і активної участі студентів у виконанні вправ або завдань; діяльність студентів може бути різноманітною (слухання, діалог, взаємонавчання тощо); на занятті царить творча атмосфера пошуку рішення проблем; спілкування учасників відбувається з урахуванням інтересів інших на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, під час якої створюється довіра між учасниками тренінгу; зміст тренінгового заняття відображає реальні педагогічні ситуації, має фахову спрямованість. Доцільно проводити тренінги, коли кожен студент виступає в ролі вчителя початкової школи і моделює ситуацію проведення інтегрованого уроку з використанням музичного мистецтва за розробленим планом-конспектом.

Проведення тренінгу поділяється на декілька етапів: організаційна частина, де учасникам повідомляється тема, ціль і завдання, правила поведінки; основна частина містить актуалізацію поставленої проблеми або питання з використанням методів дискусій, «мозкової атаки», ролевої гри тощо; інформаційний матеріал тренінгу викладається або одним блоком, або частинами, розподіленими по всьому заняттю; належне місце відводиться набуттю практичних навичок студентів під час вибору видів діяльності, комунікативного спілкування, прийняття рішення; у заключній частині тренінгу підводяться підсумки, аналізується робота всіх учасників, робляться загальні висновки.

Дискусія (від лат. discussio – розгляд) – це публічне обговорення суперечливого питання, під час якого виявляються різні погляди та позиції студентів. Для проведення дискусії учасники дотримуються

певних правил: говорити по черзі, не перебивати виступаючого; критикувати ідеї, а не того, хто говорить; приймати всі висловлювані точки зору; не змінювати тему дискусії і уважно слухати інших учасників. У кінці дискусії аналізуються думки всіх учасників, підкреслюється толерантне ставлення до індивідуальних поглядів на проблемне питання або ситуацію.

Метод «мозкової атаки», який можна використовувати під час проведення тренінгових занять, має свою структуру, яка включає: формулювання проблеми; безпосереднє вирішення її (усі пропозиції студентів або груп фіксуються без критики); загальна оцінка і вибір кращих ідей; прийняття колективного рішення. Метод «мозкової атаки» дозволяє виявити і порівняти індивідуальні судження, ідеї вирішення проблеми, а далі із всіх варіантів вибрати оптимальне та обґрунтоване рішення.

Дидактичні ігри активізують процес навчання, моделюють ситуації творчого педагогічного пошуку. Дидактична гра – це цілеспрямована організація навчально-ігрової взаємодії викладача і студентів у процесі моделювання ними цілісної структури професійної діяльності майбутнього вчителя початкових класів [3, 308]. Під час планування та проведення дидактичної гри: визначається тема, ставляться цілі та задачі гри, будується її структура, діагностується рівень психологічної та навчальної підготовки студентів, ігрових якостей учасників ділової гри; вибір оптимального варіанту перебігу гри та завдань для самостійної роботи студентів з метою поглиблення знань та умінь, отриманих під час гри. Участь студентів у дидактичній грі систематизує та поглиблює теоретичні знання, досвід та позитивні емоції і переживання, які запам'ятовуються і зберігаються протягом тривалого часу, що підвищує якість освітнього процесу.

Висновки. У процесі підготовки студентів – майбутніх учителів початкової школи – до інтегрованої музично-освітньої діяльності доцільно використовувати традиційні (лекція, семінар) та інтерактивні (дискусія, дидактична гра, «мозкова атака») форми організації навчального процесу. Вибір оптимальних форм навчання залежить від особливостей навчальної дисципліни «Методика навчання мистецької освітньої галузі», теми та завдань заняття, змісту і структури навчального матеріалу, рівня загальної підготовленості групи студентів, а також психолого-педагогічних особливостей викладача, характеру його особистості та рівня його педагогічної майстерності. Запропоновані форми оптимізують навчальний процес музично-освітньої підготовки студентів та покращують його результати.

З метою підвищення ефективності підготовки студентів до інтегрованої музично-освітньої діяльності доцільним вважаємо розробку та введення в навчальний план спецкурсу «Музичне мистецтво: інтегративний підхід», який розглядатиме можливості інтегрування музичного мистецтва у зміст гуманітарних предметів початкової школи.

References

1. Дорошенко Т. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів: автореф. дис. ... док. пед. наук. Чернігів, 2016. 40 с.
Doroshenko, T. V. (2016). *Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly do zabezpechennia osnov zahalnoi muzychnoi osvity uchniv* [Theoretical and methodological bases of future primary school teachers training for providing learners with general music education fundamentals]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Chernihiv, Ukraine: Desna Polihraf [in Ukrainian].
2. Сінопальникова Н. М. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2010. 20 с.
Sinopalnykova, N. M. (2010). *Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnix uchyteliv do zastosuvannia intehrovanykh form orhanizatsii navchalnoho protsesu v pochatkovii shkoli* [Pedagogical conditions of training prospective teachers for using integrative forms of teaching process organization in primary school]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].
3. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Кондор, 2011. 628 с.
Turkot, T. I. (2011). *Pedahohika vyshchoї shkoly* [Pedagogy of high school]. Kyiv, Ukraine: Kondor [in Ukrainian].
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. (затверджено Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272). 1-2 клас. 61 с. Міністерство освіти і науки України. Навчальні програми для 1-4 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення 15.04.2020)
Savchenko, O. Ya. (2019). *Typova osvitiya programa* [A typical educational program]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy – Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> [in Ukrainian].

**EFFICIENT FORMS
OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' TRAINING
FOR INTEGRATED MUSIC AND EDUCATIONAL ACTIVITY**

The article states that the professional pedagogical activity of a primary school teacher is aimed at a child's comprehensive development, their talents, abilities, competences and comprehensive skills. It is emphasized that the integration of the primary school subjects content is defined as a priority direction of the educational process construction. It is substantiated that the future elementary school teachers' training for integrated music and educational activity involves the use of the efficient forms of the educational process organization.

Article's purpose: *determination and justification of the efficient forms of the future elementary school teachers' training for integrated music and educational activity.*

Methodology. *The bases of the study are determined by the position of the competent, learner-centered, interdisciplinary and integrative methodological approaches. In the course of the work theoretical methods of analysis and synthesis of psychological and pedagogical and methodical literature, textbooks on pedagogy of higher education, theses researches, the Internet resources were used.*

The scientific novelty *is to identify the efficient forms of the future elementary school teachers' training for integrated music and educational activity that cover the content of the learning process and contribute to its effectiveness.*

Traditional and interactive forms of the educational process organization at higher educational establishment are analyzed. Lecture on supportive syllabus, which intensifies the students' educational and cognitive activity, improves the efficiency of the process of perception, memorization and reproduction of educational information, is among the traditional forms. It is emphasized that during practical classes (seminars) it is advisable to conduct trainings when each student presents themselves as an elementary school teacher and models the situation of conducting an integrated lesson in Music Art according to the developed plan-summary.

Conclusions. *In the process of the future elementary school teachers' training for integrated music and educational activity it is advisable to use traditional (lecture, seminar) and interactive (discussion, didactic game, «brainstorming») forms of the educational process organizing for integrated music and educational activity. The proposed forms optimize the educational process of students' music and educational training and improve its results.*

Keywords: *integrated music and educational activity, efficient forms of teaching, lecture, training, didactic game.*

Стаття надійшла до редакції 05.05.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент, професор **Т. В. Дорошенко**